

ZDZISŁAW ZARZYCKI

DR HAB., UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI W KRAKOWIE

[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-4013-886X](https://orcid.org/0000-0002-4013-886X)

Kariera lojalnego urzędnika na prowincji Królestwa Polskiego na przykładzie Jana Alojzego Drabikowskiego (1794–1865) w Sandomierzu

1. Wprowadzenie; 2. Wykształcenie; 3. Przebieg kariery przed powstaniem listopadowym (1812–1830); 4. Przebieg kariery po powstaniu listopadowym (1831–1857); 5. Przykłady aktywności urzędniczej; 6. Organizator życia kulturalnego w sandomierskim i jego cenzor; 7. Stosunek Drabikowskiego do sprawy narodowej a carska polityka nagradzania; 8. Podsumowanie.

1

Niniejszy artykuł oparty jest głównie na źródłach archiwalnych, wśród których najprzydatniejsze są akta przebiegu służby Jana Drabikowskiego¹. Nie odnaleziono akt obwodu i powiatu sandomierskiego, zaś akta naczelnika powiatu sandomierskiego zachowały się w stopniu szczątkowym². Literatury historycznoprawnej o urzędzie komisarza obwodu sandomierskiego i naczelnika powiatu sandomierskiego nie ma³. Podobnie jest z opracowaniem przebiegu

¹ Archiwum Państwowe w Radomiu, zespół: Rząd Gubernialny Radomski, akta personalne: Jan Drabikowski, sygn. 1219, nr mikrofilmu 901493 (dalej: APR, Drabikowski, akta personalne) i w tymże archiwum akta spadku Jana Alojzego Drabikowskiego, zespół: Kontrola Skarbowa Dochodów Stemplowych w Radomiu, sygn. 173 (dalej: APR, Drabikowski, akta spadku).

² J. Machut-Kowalczyk, *Baza źródłowa do badań nad administracją pośredniego szczebla w Królestwie Polskim do 1866 roku*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2016, t. XIX, s. 202–203, przypis 19. Autorka podała, że w Archiwum Państwowym w Kielcach w oddziale w Sandomierzu zachował się zespół akt naczelnika powiatu sandomierskiego liczący 6 j.a. (0,19 m.b.) i jest to jedna teczka „Przejazd znakomitych osób”, obejmująca lata 1855–1866 (sygn. 106); zob. www.szukajwarchiwach.gov.pl/zespół/-/zespół/92495 [dostęp: 10.07.2024].

³ Pewne wątki tematyczne można znaleźć w: S. Marcinkowski, *Sandomierz w okresie Królestwa Polskiego (1815–1864)*, [w:] *Dzieje Sandomierza*, t. III: 1795–1918, red. H. Samsonowicz, Polskie Towarzystwo Historyczne, Warszawa 1993, s. 37–104 oraz J. Szczepański, *Urzednicy administracji państwowej Królestwa Polskiego w latach 1815–1866 (na przykładzie guberni radomskiej)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2015, s. 144.

provincialnej kariery urzędniczej Jana Alojzego Drabikowskiego, lojalnego wobec caratu, długoletniego naczelnika powiatu sandomierskiego⁴.

Drabikowski w ponad 40-letniej karierze urzędniczej przypadającej na okres ustrojowy istnienia Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego pracował w czterech miastach szczebla powiatowego. Przez 8 lat (1815–1823) zajmował stanowisko kancelisty w różnych urzędach państwowych w Olkuzsu i sądzie w Jędrzejowie (a od 1820 r. w jego wydziale zamiejscowym w Chęcinach), a przez ponad 33 lata (1823–1857) pracował na stanowiskach kierowniczych w administracji rządowej szczebla obwodowego i powiatowego: najpierw w Opatowie jako adiunkt dozorca miast w tamtejszym obwodzie, a od 1831 r. na stanowisku komisarza obwodu sandomierskiego, zaś po reformach administracyjnych w 1842 r. pracował w Sandomierzu jako naczelnik powiatu. Swoją długoletnią służbę państwową zakończył w 1857 r. w randze urzędnika V klasy.

2

Dzieciństwo i młodość Jan Alojzy Drabikowski spędził na pograniczu Śląska i Małopolski. Urodził się 18 czerwca 1794 r. w Bieruniu Starym (niem. *Alt Berun*, ob. część miasta Bierunia) i został ochrzczony przez księdza Jana Żychonia (1754–1833) proboszcza bieruńskiej parafii rzymskokatolickiej pw. św. Bartłomieja Apostoła⁵. Rodzice jego – Józef Drabik (ur. ok. 1751, zm. 18 stycznia 1823 r.)⁶ i Jadwiga z Polaczków (ur. ok. 1752, zm. 14 marca 1808 r.)⁷ – mieli

⁴ Jan Alojzy Drabikowski nie ma swojego hasła w obszernej publikacji pt. *Urzednicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych* (red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, ss. 3559), mimo że swoje hasła mają tam inni urzędnicy tego samego szczebla z sandomierskiego, jak Ludwik Jelski, bezpośredni poprzednik Drabikowskiego na urzędzie komisarza obwodu sandomierskiego (A. Ostrowska, *Jelski Ludwik*, [w:] *Urzednicy Królestwa Polskiego...*, s. 1136) oraz Kajetan Mokulski, jego bezpośredni następca na stanowisku naczelnika powiatu sandomierskiego (A. Nowak, *Mokulski Kajetan*, [w:] *Urzednicy Królestwa Polskiego...*, s. 1959). Niniejszy artykuł jest moim pierwszym z cyklu o Janie A. Drabikowskim i innych urzędnikach oraz osobistościach prowincjonalnych ziem sandomierskiej.

⁵ Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, Księgi metrykalne: parafia Bieruń Stary św. Bartłomieja Apostoła (dalej: AAKat, KM, Bieruń): chrzty (1792–1817), sygn. 50/12, k. 017r. Chrzestnymi Jana Alojzego Drabika byli: Franciszek Miałski oraz Domicella Christiana Schindlerin i Carolina Augusta Helena Klingierin.

⁶ AAKat, KM, Bieruń: pogrzeby (1797–1824), sygn. 50/23, pod datą 18.01.1823 (poz. 12).

⁷ *Ibidem*, k. 048v.

kilkoro dzieci⁸, legitymowali się obywatelstwem miejskim bieruńskim, ale żadnego majątku nieruchomego nie posiadali. Ojciec był organistą w miejscowym kościele i nauczycielem w bieruńskiej szkole parafialnej, znał bardzo dobrze język niemiecki i cieszył się dużym poważaniem w lokalnym środowisku⁹. Nie wiemy, dlaczego młody Drabik zmienił nazwisko na Drabikowski, a jedynie to, że już pod zmienionym nazwiskiem Drabikowski w dniu 15 sierpnia 1811 r., w wieku 17 lat, ukończył naukę w gimnazjum cysterskim w Rudach (Wielkich, niem. *Rauden* lub *Groß Rauden*) oddalonych o ok. 50 km na północny zachód od rodzinnego miasteczka¹⁰. W kwestionariuszach osobowych wykazywał, że „oprócz języka polskiego posiada język niemiecki i łaciński i nauki przykazane szkół gimnazjalnych pozyskał w państwie pruskim przypisane”¹¹. Poprzedniego nazwiska, w korespondencji urzędowej nie używał, zaś jego drugie imię – Alojzy – pojawia się w dokumentach prywatnych (np. w testamencie z 1864 r.)¹².

Kiedy Drabik/Drabikowski miał 13 lat, zmarła mu matka, więc ciężar wychowania i kształcenia urzędnika spoczął na ojcu, który dostrzegł zdolności swojego syna do nauki szkolnej i odpowiednio ukierunkował jego wykształcenie do zawodu urzędnika rządowego. Józef Drabik, sam będąc nauczycielem bieruńskiej szkoły parafialnej i organistą, miał świadomość wymagań stawianych przez ówczesne władze rządowe Księstwa Warszawskiego (a później Królestwa Polskiego) dążące do rozwoju profesjonalnej kadry urzędniczej. W tym celu posłał syna do dobrego cysterskiego gimnazjum w Rudach, gdzie nauka była oparta na jezuickich wzorcach nauczania, a później na honorową 3-letnią aplikację sądową, którą na zasadzie wolontariatu odbył od 2 czerwca 1812 do 27 maja 1815 r. przy sądzie pokoju powiatu olkuskiego¹³. Jednak w tym czasie bardziej popularne były aplikacje w organach administracji państwowej, jako lepiej przygotowujące do kariery urzędniczej. Należy zauważyć, że wówczas aplikantów chętnie zatrudniano w sądownictwie i administracji, gdyż nie trzeba było im płacić pensji

⁸ AAKat, KM, Bieruń: chrzty (1763-1792), sygn. 50/973, k.096 (22.04.1792 Anzelm Józef Drabik), chrzty (1792-1817), sygn. 50/12; pogrzeby (1757-1797), sygn. 50/1914, k. 075 (11.01.1790 Maurycy Józef Drabik), pogrzeby (1797-1824), sygn. 50/23, k.004r (8.02.1798 Antoni Drabik), k.029r (8.08.1804 Karol Drabik).

⁹ Józef Drabik w 1817 r. sporządził testament: Acten des Organisten Joseph Drabik in Berun, który przechowywany jest w Archiwum Państwowym w Katowicach, zespół akt nr 12/3113 Królewski Sąd Powiatowy w Pszczynie, sygn. 405.

¹⁰ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 2 i 22.

¹¹ *Ibidem*.

¹² APR, Drabikowski, akta spadku.

¹³ *Ibidem*, k. 45.

i liczono na ich przyszłe ambicje zawodowe, chociaż nie wszyscy aplikanci garnęli się chętnie do rzetelnej pracy¹⁴. Drabikowski dał się jednak poznać z dobrej strony i zatrudniono go na etacie kancelisty w Olkuszku na trzy lata (1815–1819).

Wprowadzone w Królestwie Polskim przepisy pragmatyki służbowej urzędników cywilnych stawiały określone wymagania od kandydatów na urzędy w administracji rządowej, wśród których były egzaminy urzędnicze, aż do reform ustawodawstwa rosyjskiego o służbie cywilnej w 1859 r.¹⁵ Mając już odpowiednie doświadczenie zawodowe, Drabikowski złożył egzaminy wymagane od urzędników administracyjnych „na urzędy administracyjne klasy II [...] ze szczególnym dla Kraju użytkiem”¹⁶. Pierwszy z nich zdał dnia 19 lutego 1823 r. przed komisją egzaminacyjną w województwie krakowskim, pracując jeszcze w Chęcinach jako kancelista (wydziału zamiejscowego) jędrzejowskiego sądu policji poprawczej. Będąc już na stanowisku adiunkta dozoru opatowskiego, ale myśląc o awansie w hierarchii urzędniczej, złożył w dniu 18 października 1826 r. kolejny egzamin „na urzędy administracyjne klasy III potrzebne”¹⁷ przed Najwyższą Komisją Egzaminacyjną (działającą przy Radzie Stanu)¹⁸. Miał też wyznaczony kolejny egzamin ustny klasy III przed Komisją Instrukcyjną i Egzaminacyjną na dzień 16 lipca 1829 r.¹⁹ Jednak nie ma pewności, czy je złożył.

Urzędniczy egzamin komisyjny weryfikował nie tylko wiedzę merytoryczną, teoretyczną i praktyczną, ale także ogólne predyspozycje kandydata do służby państwowej. Egzaminatorzy zwracali też uwagę na jego cechy osobiste, tzn. „na jego rozsądek, na jego przytomność umysłu, pojętność, na wyobrażenie jasne, sposób tłumaczenia się dokładny, w pismach na charakter piśmienny, na ortografię, na styl, niezawisłość, na posiadanie rodowitego języka”²⁰.

¹⁴ Tak twierdzi M. Osiecka (*Urzednicy Komisji Rządowych Królestwa Polskiego w latach 1815–1867*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 2014, t. 21, s. 180–181).

¹⁵ Postanowienie namiestnika Królestwa Polskiego z 12 listopada 1816 r. w sprawie powołania Komisji Egzaminacyjnej i egzaminów państwowych dla kandydatów ubiegających się o urząd publiczny, DPKP [Dziennik Praw Królestwa Polskiego] 1816, t. 2, s. 225–255.

¹⁶ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 45.

¹⁷ *Ibidem*, k. 22.

¹⁸ *Ibidem*. Wg J. Szczepańskiego (*op. cit.*, s. 54) w okresie od 1816 do 1830 r. egzaminy złożyło 2119 urzędników.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ M. Osiecka, *op. cit.*, s. 179.

3

Drabikowski karierę zawodową zaczął dnia 1 czerwca 1815 r.²¹ na stanowisku etatowego kancelisty w biurze podprefekta olkuskiego. Z dniem 28 września 1816 r. przeniesiono go na podobne stanowisko w magistracie olkuskim, w którym był formalnie zatrudniony do 12 lutego 1819 r. Od 3 listopada 1818 r. oddelegowano go na posadę kancelisty przy Biurze Komisarza Obwodu Olkuskiego²². Drabikowski pomimo częstej zmiany stanowisk pracy w ciągu niespełna 7-letniej aktywności zawodowej w Olkuszu uzyskał pozytywne opinie zawodowe od trzech różnych zwierzchników²³.

Następnie Drabikowski przeniósł się do Jędrzejowa, gdzie przez ponad cztery lata (od 13 lutego 1819 do 20 maja 1823 r.) pracował na stanowisku kancelisty w Wydziale Sądu Policji Poprawczej Obwodu Jędrzejowskiego²⁴. Stanowisko to było zaliczane do niższej klasy wśród hierarchii ówczesnych urzędników. Opinia przełożonych o jego pracy w jędrzejowskim sądzie była pochlebna. Daniel Baltazar Raciborski, podsędek tego sądu (wtedy już z siedzibą w Chęcinach), 12 października 1823 r. wystawił Drabikowskiemu taką opinię na odchodne:

[...] w przeciągu tego czasu okazał się z wszelką gorliwością w wypełnianiu powierzonych mu czynności, był pilnym, zdolnym, a w miarę coraz większego usposobienia się były mu powierzone czynności wyższego rzędu odpowiadał z zaufaniem temu wyborowi, a tak obok swej zdatności postępując moralnie, zasługuje ze wszech miar na względy Najwyższego Rządu²⁵.

W 1820 r. Drabikowski znalazł się w podkieleckich Chęcinach, ponieważ tu przeniesiono siedzibę jędrzejowskiego wydziału sądu policji poprawczej. Drabikowskiego z tym miastem, oprócz spraw zawodowych, wiązały także względy osobiste, bo 20 maja tegoż roku, mając 25 lat, ożenił się z niespełna 17-letnią Marianną Franciszką (ur. 16 sierpnia 1803 r. w Jędrzejowie), córką miejscowego urzędnika pocztowego Jana Majera. Tu urodziła się pierwsza trójka z ośmiorga jego dzieci, Romuald (1821–1822), Julia (1825–1845) i Stanisław (1825–1826), jednak obaj

²¹ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 47.

²² *Ibidem*, k. 50.

²³ *Ibidem*, k. 45, 48, 49 i 50. Drabikowskiemu opinii udzielili: Franciszek Bukowski, sędzia pokoju powiatu olkuskiego (27 maja 1815 r.); Kajetan Julian Lekszycki, burmistrz Olkusza (27 września 1816 r. i 2 listopada 1818 r.) i Dominik Raczyński, komisarz obwodu olkuskiego (3 listopada 1818 r.).

²⁴ *Ibidem*, k. 52–53. Drabikowski przysięgę urzędniczą złożył 13 lutego 1819 r. przed podsędkiem prezydującym Danielem Raciborskim.

²⁵ *Ibidem*, k. 54.

synowie zmarli w wieku niemowlęcym. Drabikowski po trzech latach pracy i życia w Chęcinach, na własną prośbę, przeniósł się do Opatowa i od dnia 26 maja 1823 r. objął stanowisko adiunkta dozorczy miast obwodu opatowskiego²⁶. Urzędowanie zaczął od złożenia przysięgi urzędniczej o następującej treści:

Ja, Jan Drabikowski, nowo mianowany adiunkt Dozorca Obwodu Opatowskiego, przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedynemu, iż obowiązki urzędowania mego, do których jestem powołany, pilnie, wiernie i gorliwie dopełniać będę, iż dochowam sekretu we wszystkich urzędowych czynnościach powierzonych mi, iż żadnych akt papierów i wypisów bez rozkazu przełożonego nikomu nie wydam, na koniec, że we wszystkim, co się tyczy urzędowania mego, powolnym będę mojemu przełożonemu. Tak mi, Panie Boże, dopomóż. Tak przysięgałem. (Podpisano Jan Drabikowski)²⁷.

Stanowisko zajmowane przez Drabikowskiego w tym czasie było nowe w całym aparacie prowincjonalnej administracji urzędniczej i było następstwem wydania przez namiestnika Królestwa Polskiego gen. Józefa Zajączka postanowienia z 14 sierpnia 1821 r. uzupełniającego organizację władz administracyjnych likwidującego urzędy dozorców miejskich (powołanych w 1818 r.). Adiunkt dozorca miast wówczas podlegał komisarzowi obwodowemu opatowskiemu i jego zadaniem było organizowanie administracji miejskiej i życia gospodarczego w miastach obwodu opatowskiego. Według ówczesnej hierarchii był to urzędnik VIII klasy. Drabikowski adiunktem dozorcą w Opatowie był ponad osiem lat (do 30 września 1831 r.)²⁸. Tu w 1830 r. otrzymał swoją pierwszą nagrodę („ozdobę honorową”) za 15 lat służby urzędniczej, chociaż jego wniosek z 11 maja 1829 r. o Order Świętego Stanisława IV klasy został załatwiony odmownie²⁹.

Z warunków pracy i płacy panujących w Opatowie Drabikowski też nie był zadowolony, pomimo że zarabiał 841 złp 84 gr rocznie. Chciał podwyżek

²⁶ Instytucja dozorów (urzędów świeckich) i dozorców znana była już w czasie powstania kościuszkowskiego, kontynuowana później w Królestwie Polskim. W.M. Bartel, *Dozory w insurekcji kościuszkowskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1954, t. VI, z. 2, s. 78–103; P. Cichoń, *Pozycja ustrojowa dozorczy w administracji Rzeczypospolitej szlacheckiej*, „Państwo i Społeczeństwo” 2006, nr 4, s. 53–72; W. Ćwik, *Dozorczy miast województwa mazowieckiego (1818–1821)*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2000, t. V, s. 169–177; M. Osiecka, *op. cit.*, s. 171–196; E. Hoff, *Adiunkt dozorca miasta*, [w:] A. Kulecka, E. Hoff, *Urzędy, stanowiska i tytuły urzędowe w Królestwie Polskim (1815–1915). Materiały do słownika*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Warszawa 2017, s. 126; J. Szczepański, *op. cit.*, s. 25.

²⁷ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 24.

²⁸ *Ibidem*, k. 55.

²⁹ *Ibidem*, k. 268.

i awansów zawodowych. Na krótko przed wybuchem powstania listopadowego (26 kwietnia 1830 r.) wnioskował o podwyżkę pensji do 1 tys. złp, którą uzasadniał „wzorową gorliwością i najuczciwszym charakterem odznaczającym się w służbie”³⁰. Jednak po odmowie przełożonych, na przełomie listopada i grudnia 1830 r. złożył wniosek o awans w hierarchii urzędniczej na stanowisko zastępcy komisarza obwodu opatowskiego (wówczas komisarzem był przychylny mu Leopold Domański)³¹. Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Policji w Warszawie (działająca w latach 1815–1832), rozpoznając zgłoszone kandydatury, zaczerpnęła opinii o kandydatach od Komisji Województwa Sandomierskiego (dalej: KWS) z uwzględnieniem kryterium: „[...] któremu z tych kandydatów w terażniejszych okolicznościach, z dobrem służby i mieszkańców mogły być powierzony urząd Komisarza Obwodu Opatowskiego”³². Drabikowski do awansu przedstawił aż cztery wyjątkowo pozytywne opinie zwierzchników z ostatnich pięciu lat urzędniczej służby³³. Niestety, ostatecznie urząd ten powierzono komu innemu³⁴.

Odmową podwyżki pensji i awansu zawodowego Drabikowski poczuł się zawiedziony, a brak regularnych wypłat pensji urzędniczej oraz przebieg zrywu rewolucyjnego (powstania listopadowego) dodatkowo skomplikowały jego trudną sytuację dochodową. Nie miał za co wyżywić siebie, żony i dwójki małoletnich dzieci, Julii (ur. ok. 1825) i Otoli (ur. 1828), oraz mieszkającego z nimi owdowiałego teścia Jana Meyera (Maiera), ur. ok. 1769 r.³⁵

³⁰ *Ibidem*, k. 32 i 36. Według W. Rostockiego (*Postawa polityczna komisarzy obwodowych w 1830–1831 r.*, [w:] *Spółczeństwo Królestwa Polskiego*, t. 3: *Studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej*, red. W. Kula, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, s. 10) pensja komisarza obwodowego wynosiła wówczas 5 tys. złp rocznie i nie była waloryzowana od 1816 r.

³¹ Leopold Domański był komisarzem obwodu opatowskiego w latach 1826–1831 i dalej po powstaniu. W. Rostocki, *op. cit.*, s. 38; A. Ostrowska, *Domański Leopold*, [w:] *Urzednicy Królestwa Polskiego...*, s. 573–574.

³² APR, Drabikowski, akta personalne, k. 39.

³³ *Ibidem*, k. 56–60; Drabikowski do awansu przedstawił cztery opinie: dwóch komisarzy obwodu opatowskiego: Aleksandra Pomianowskiego z 1825 r. i Leopolda Domańskiego z 1 lipca 1829 r. oraz dwóch prezesów KWS: Stanisława Piwnickiego z 1826 r. i Zygmunta Henryka Deboli z 1829 r.

³⁴ *Ibidem*, k. 40. Ostatecznie w styczniu 1831 r. stanowisko zastępcy komisarza obwodu opatowskiego powierzono Janowi Kantemu Wasilewskiemu – ziemianinowi i zasłużonemu urzędnikowi (w przeszłości dwukrotnie wybieranym radcą województwa sandomierskiego). Zob. W. Rostocki, *op. cit.*, s. 27.

³⁵ Nędza i ciężka dola niższych urzędników była zjawiskiem „uniwersalnym i powszechnym” nie tylko w okresie powstania listopadowego. Zob. J. Szymański, *op. cit.*, s. 72.

4

Z dniem 1 października 1831 r. Drabikowski objął urząd komisarza obwodu sandomierskiego bezpośrednio po zwolnionym w dniu 10 lipca 1831 r. Leonie Jelskim (piastującym ten urząd od 1825 r.)³⁶. Był człowiekiem ambitnym i pracowitym, a przedstawione opinie przełożonych weryfikowały jego przydatność dla administracji rządowej. Jego kompetencje oraz lojalność zostały docenione przez władze rosyjskie zaraz po upadku powstania listopadowego i powierzono mu stanowisko kierownicze w powiecie sandomierskim. Był to awans w hierarchii urzędniczej, ale i społecznej, gdyż Sandomierz był wówczas miastem większym niż Opatów, z większym komfortem życia oraz możliwościami pokazania się zwierzchności. Nie bez znaczenia w warunkach administracji sandomierskiej (wówczas miasta portowego i przygranicznego) pozostawała też biegła znajomość przez Drabikowskiego języka niemieckiego.

Znakomita większość mianowanych po 29 listopada 1830 r. komisarzy obwodowych w Królestwie Polskim awansowała podobnie ze stanowisk adiunktów-dozorców. Władze rosyjskie liczyły zapewne, że ci urzędnicy będą skłonni wykonywać ich rozkazy z wdzięczności za taki awans urzędniczy i społeczny³⁷. Zresztą władze rządowe po 1831 r. znacznie zmieniły wymagania stawiane urzędnikom (i kandydatom), bo zaczęły szczególną uwagę przywiązywać także do nieposzlakowanej przeszłości kandydata na urząd państwowy. Chodziło tu nie tylko o należyłą postawę moralną i polityczną oraz niekaralności za przestępstwa kryminalne. W ówczesnym stanie prawnym oraz faktycznym od dobrego urzędnika (oraz kandydata) oczekiwano: „wierności służbie, gorliwości dla dobra publicznego, pilności w urzędowaniu i dobrej woli w wykonywaniu poruczeń, uczciwości, bezinteresowności i opieki dla niewinnego szukającego prawnej ochrony”³⁸. Co do lojalności, pilności i przydatności Drabikowskiego władze carskie się nie pomyliły. Wydaje się, że istotnym atutem był brak w jego życiorysie służby w wojsku polskim epoki Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Na pewno koronnym argumentem było to, że w ślad za swoim szefem Zygmuntem Deboli „w latach 1830–1831 nie wykonywał poleceń Rządu

³⁶ Według T. Osińskiego [*Komisarze obwodu (naczelnicy powiatu) zamojskiego w latach 1816–1866*, „Rocznik Lubelski” 2009, nr 35, s. 137] na terenie zamojskiego mamy przypadki służby wśród komisarzy i naczelników od 2 do 14 lat. Zob. także A. Ostrowska, *Jelski Ludwik...*, s. 1136; T. Łepkowski, *Jelski Ludwik*, „Polski Słownik Biograficzny” 1965, t. 11, s. 156–158.

³⁷ Zob. W. Rostocki, *op. cit.*, s. 26.

³⁸ *Ibidem*.

Narodowego³⁹ oraz że pomógł wojskom carskim w lecie 1831 r. przeprowadzić się na lewy brzeg Wisły w okolicach Zawichostu, a następnie zająć Sandomierszczyznę, co w rezultacie przyczyniło się do upadku powstania listopadowego w sandomierskim⁴⁰.

Drabikowski w Sandomierzu na stanowiskach kierowniczych pracował bez przerw prawie 26 lat. Najpierw przez 11 lat (od 1 października 1831 do 28 września/10 października 1842 r.) był komisarzem obwodu sandomierskiego, a następnie po reorganizacji administracji przez kolejne prawie 15 lat (od 29 września/11 października 1842 do 8/20 czerwca 1857 r.) piastował urząd naczelnika powiatu sandomierskiego. Gdy Drabikowskiemu zsumujemy dodatkowo czas pracy w Olkuszu, Jędrzejowie (i Chęcinach) oraz w Opatowie z uwzględnieniem jeszcze 3-letniej aplikacji w Olkuszu, daje to łącznie 45 lat i 6 dni służby urzędniczej. Żaden z ówczesnych jego kolegów-prowincjonalnych urzędników szczebla kierowniczego w Królestwie Polskim nie mógł wylegitymować się tak długim stażem nieprzerwanej służby „bez skazy” (jak sam wielokrotnie w podaniach do zwierzchników podkreślał)⁴¹.

Należy zauważyć, że zakresy obowiązków komisarza obwodowego do 1842 r.⁴² i później naczelnika powiatu były takie same⁴³. Do ich kompetencji należały sprawy z zakresu administracji rządowej, wojskowej, szkolnej, skarbowo-podatkowej, infrastruktury komunikacyjnej, porządku, policji, więziennictwa, szpitalnictwa, wyznań religijnych, kultury i organizacji handlu. Wymagano od nich także, żeby zapobiegali nadużyciom i zaniedbaniom, upominali nieposłusznych, współpracowali z administracją sądową, policją miejscową i lekarską, a w szczególności zapobiegali epidemiom i nadzorował własność publiczną na terenie obwodu/powiatu itp. Niemniej samodzielność decyzyjna takich komisarzy/naczelników była mocno ograniczona w następstwie zarówno wprowadzonych rozwiązań normatywnych, jak i krzyżujących się w praktyce różnych kompetencji urzędniczych. Zakres jego samodzielności uprawnień można nazwać raczej związanymi niż swobodnymi. Tempo podejmowanych przez niego decyzji było wydłużone z uwagi

³⁹ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 60. Zob. A. Ostrowska, *Deboli Henryk Zygmunt Mamer*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego...*, s. 522 i E. Hoff, *Deboli Henryk*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego...*, s. 521–522.

⁴⁰ W. Tokarz, *Wojna polsko-rosyjska 1830 i 1831*, Miles, Kraków 2021, ss. 656.

⁴¹ APR, Drabikowski, akta personalne.

⁴² Postanowienie namiestnika z dnia 5 lutego 1816 r. o organizacji władz administracyjnych, DPKP 1816, t. 2, s. 31–68; Ukaz Mikołaja I z dnia 29 września/11 października 1842 r. [o zastąpieniu obwodów powiatami], DPKP 1842, t. 30, s. 281–285, ogłoszony 12/24 listopada 1842 r.

⁴³ A. Kulecka, *Komisarz delegowany w obwodzie*, [w:] A. Kulecka, E. Hoff, *op. cit.*, s. 46 i eadem, *Naczelnik powiatu (1842 r.)*, [w:] A. Kulecka, E. Hoff, *op. cit.*, s. 69.

na konieczność ich konsultowania ze zwierzchnikami lub innymi organami. Był on „jedynym wykonawcą poleceń i rozkazów”⁴⁴ rządowych i „bliższym dozorcą”⁴⁵, a ponadto „nic on z własnej swojej woli i domysłu nakazywać, niczego wymagać nie może, bez upoważnienia”⁴⁶.

Administracyjną rolę takiego komisarza obwodowego/naczelnika powiatu można zdefiniować jako swoistego pośrednika pomiędzy różnymi organami i urzędami wojewódzkimi (gubernialnymi) a władzami miejskimi (municipalnymi), gminami wiejskimi oraz obywatelami. Otrzymane z województwa (guberni) decyzje i zadania przekazywał do wykonania burmistrzom, wójtom i innym organom lokalnym oraz obywatelom, a z drugiej strony petycje i sprawy kierowane od tychże do województwa (i guberni) szły przez jego ręce.

Komisarz obwodowy, a później naczelnik powiatu sandomierskiego, był jednoosobowym organem władzy administracyjnej działającym w województwie sandomierskim i następnie (od 1837) guberni radomskiej i jako organ administracyjny istniał do 31 grudnia 1866 r. Do pomocy miał urzędników biura. Urząd powiatowy formalnie nie dzielił się na komórki organizacyjnie, a zadania rozdzielał zwierzchnik doraźne lub na stałe. Biuro naczelnika powiatu sandomierskiego mieściło się w rynku sandomierskim (w kamienicy Gilka) w trzech pokojach i czterech małych izbach, gdzie z powodu „braku dachu za najmniejszym deszczem, archiwa, stoliki urzędników zalewane są – urzędnicy – rozchodzą się po mieszkaniach własnych zabierając ze sobą akta i papiery do pracy – a – zdrowie urzędników na uszczerbek, a władza rządowa na utratę właściwej powagi są narażone”⁴⁷. W tym miejscu warto przywołać także wygląd Sandomierza z czasów urzędowania w nim Drabikowskiego na stanowisku naczelnika powiatu według opisu sprzed 1850 r. sporządzonego przez ówczesnego publicystę Jana Nepomucena Chądzyńskiego (żyjącego w latach 1813–1868):

[miasto] mieści w sobie 3,500 dusz, a pomiędzy temi: osób stanu duchownego 88, zakonnicy 22, nauczycieli 8, lekarzy 2, akuszerki 2, aptekarz 1, urzędników i offiyalistów sądowych 24, urzędników administracji 13, urzędników policyjnych 8, urzędników skarbowych 5, kupców 3, szynkarzy 16, reszta trudni się przekupstwem, rolnictwem i rzemiosłem. Miasto składa się z 400 domów mieszkalnych, pomiędzy temi jest kamienic piętrowych murowanych 18, śpichlerzów wielkich drewnianych 5, i jeden

⁴⁴ Takich określeń używa też T. Osiński (*op. cit.*, s. 116), który powołuje się na: „DPKP, t. II, s. 48”.

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ Cyt. za: J. Szczepański, *op. cit.*, s. 59. Natomiast Drabikowski z rodziną mieszkał w Sandomierzu pod nr 20.

trzypiętrowy murowany, kościołów mszalnych sześć i jeden opustoszały. Ulic jest pięć. 1. Opatowska, 2. Panny Maryi, 3. Podmurze, 4. Zawichostska, 5. Żydowska. Rynek kwadratowy w środku miasta, na pochyłości wzgórza, na którym wznosi się starożytny wspaniały ratusz i plac targowy na wzgórzu przy ulicy Zawichostskiej, dwie tylko z tych ulic są brukowane, i nieco porządniej zabudowane, to jest: Opatowska, i Panny Maryi, reszta na imię tylko dróg i to w najgorszym stanie zasługiwać może. W ratuszu mieści się magistrat miasta, w rynku, w kamienicy Gilka, biuro naczelnika powiatu, w kamienicy Rajszla, sąd pokoju. W ulicy zaś Panny Maryi, w kamienicy przez Rząd od ś.p. Paklerskiej kupionej, jest rezydencja JW. Biskupa diecezji sandomierskiej, dalej w kamienicy Henela na parterze apteka, a na piętrze pomieszczony jest sąd policji poprawczej. Przy samej katedrze stoją dwa dość porządne gmachy, z których w jednym seminarium a w drugim kassa powiatowa i wikariusze katedry są ulokowani, w gmachach pojezuickich mieszczą się szkoły powiatowe⁴⁸.

Drabikowski, obejmując 1 października 1831 r. urząd komisarza obwodu sandomierskiego, zaszeregowany został do VII klasy w tabeli urzędniczej kariery (tabeli rang) z tytułem radcy dworu (radcy nadwornego) i z uposażeniem 900 rubli srebrem (dalej: rs.) rocznie, w tym 750 rubli uposażenia podstawowego i 150 rubli dodatkowego na rozchody/wydatki, z czasem zwiększonego do 225 rubli⁴⁹. Awans do V klasy w urzędniczej hierarchii z tytułem radcy stanu uzyskał dopiero 5 stycznia 1854 r. w nagrodę „za wysługę 20 lat [w istocie ponad 22 lat] nieskazitelnej pracy (służby) urzędniczej na stanowisku naczelnika powiatu”⁵⁰. W tym awansie urzędniczym przeskoczył zatem o dwie klasy (rangi), pomijając niejako VI klasę (z tytułem radcy kolegiального), co nie było zjawiskiem częstym w praktyce awansów urzędniczych w tamtym czasie⁵¹. Ponadto Drabikowski od

⁴⁸ J.N. Chądzyński, *Wspomnienia sandomierskie i opis miasta Sandomierza w dwóch częściach*, Drukarnia Jana Kaczanowskiego, Warszawa 1850, s. 125–126.

⁴⁹ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 214–216. Od 1 maja 1844 r. pensję podstawową podniesiono mu do kwoty 863 rs. rocznie. Z kolei jesienią 1849 r. pensja jego wzrosła do 937 rs. i 50 kopiejek.

⁵⁰ „Warszawska Gazeta Policyjna” z dnia 26 stycznia/7 lutego 1854 r., nr 38, s. 1; G. Smyk (*Korpus urzędników cywilnych w guberniach Królestwa Polskiego w latach 1867–1915*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004, ss. 282) ustalił, że car Piotr I, przeprowadzając reformy administracji państwowej w Rosji, w 1722 r. wprowadził tzw. tabelę rang (ros. *Табель о рангах*). Przewidywała ona 14 rang, czyli czynów, przy czym 14. była najniższa, a 1. najwyższa. Tabela ta ze zmianami przetrwała do 1917 r. Urzędnik, który uzyskał odpowiednio wysoką rangę, mógł zdobyć tytuł szlachecki (osobisty, a nawet dziedziczny), a gdy uzyskał 4. rangę to nawet prawo osobistej audiencji u samego cara. Zatem Drabikowskiemu pod koniec kariery na stanowisku naczelnika powiatu sandomierskiego zabrakło awansu tylko o jeden stopień (rangę), by mógł korzystać z prawa osobistej audiencji u samego cara Rosji, ale tytuł szlachecki i własny herb uzyskał.

⁵¹ J. Szczepański, *op. cit.*, s. 35.

zwierzchników otrzymywał regularnie jednorazowe nagrody i zapomogi pieniężne⁵². Drabikowski w dorobku ma także niepieniężne nagrody pochwalne ogłaszane publicznie⁵³. Jednak nie wszystkie wnioski nagrodowe dla Drabikowskiego znalazły uznanie władz zwierzchnich⁵⁴. Drabikowski w czasie urzędowania w Sandomierzu miał też różne przeżycia osobiste; tu urodziła się mu kolejna czwórka dzieci: Maria (1834), Anna (1837), Jan Kanty (1837) i Aniela (1842), oraz zmarło dwoje: dwuletnia Anna (1839) i 20-letnia Julia w Ryłowicach (1845) oraz żona Marianna Franciszka w 45. roku życia (1848), a także jego teść Jan Majer (w 1850). Niemniej po ponad trzech latach wdowieństwa w 1851 r. (wieku 57 lat) ożenił się z Heleną Lessel⁵⁵.

Drabikowski po osiągnięciu 45 lat stażu pracy urzędniczej, będąc w randze „radcy dworu” „najwyższym rozkazem Jego Cesarsko-Królewskiej Mości” [Aleksandra II] nr 97 z dnia 7 maja 1857 r.⁵⁶, na własne żądanie z dniem 8/20 czerwca 1857 r. „został uwolniony od służby [...] z wynagrodzeniem przy uwolnieniu rangą Radcy Kolegialnego [urzędnika VI klasy] i z mundurem do urzędu przywiązanym”⁵⁷. Na stanowisku naczelnika powiatu sandomierskiego zastąpił go asesor kolegialny Kajetan Mokulski (ur. ok. 1808, zm. 7/19 grudnia 1890 r.), dotychczasowy jego pomocnik (zastępca). Drabikowski na emeryturze zamieszkał w swoim folwarku w Trzykosach (kupionym w 1847 r.) wraz z drugą żoną Heleną i dwójką dzieci z pierwszego małżeństwa (Janem Kantym i Anielą), które były jeszcze stanu wolnego. Dbał o swój folwark, m.in. oddłużył go i w latach 1849-1851 wytyczył jego granice z sąsiadującymi od wschodu Gnieszowicami (wówczas już wsią

⁵² APR, Drabikowski, akta personalne. Otrzymał nagrody pieniężne, przykładowo: w 1836 r. 300 rs. na poratowanie zdrowia (k. 238–239), w 1839 r. 250 rs. tytułem nagrody za „sprężyste egzekwowanie podatków skarbowych w roku 1838” (k. 4, 238–239), w 1846 r. 750 rs. „za wierne i gorliwe pełnienie służby” (k. 4, k. 238–239), i w 1852 r. 1500 rs. „za szczególną gorliwość 40 lat służby oraz za przywiązanie i przychylność prawowego Rządu” (k. 266).

⁵³ *Ibidem*, k. 238–239; od namiestnika Królestwa Polskiego otrzymał 21 grudnia 1835 r./ 2 stycznia 1836 r. oświadczenie „zupełnego zadowolenia” za zorganizowanie w Sandomierzu teatru amatorskiego na terenie miejscowego Szpitala Sióstr Miłosierdzia i 2000 złp za „gorliwość i dobre chęci przy obchodzie w Sandomierzu dnia 30 sierpnia/11 września 1837 r. uroczystości (>gali<) imienin Wielkiego X. Aleksandra Następcy Tronu”.

⁵⁴ *Ibidem*, k. 97 i 255–256. Wnioski takie złożył m.in. wiosną 1843 r. i 6/18 grudnia 1851 r.

⁵⁵ Helena Amalia Lessel była wówczas 34-letnią panną, córką znanego warszawskiego architekta Fryderyka Alberta Lessela, pochodzenia niemieckiego. Ojciec jej zmarł w 1822, a matka w 1845 r.

⁵⁶ „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z 25 czerwca/7 lipca 1857 r., nr 146, s. 1117.

⁵⁷ Potwierdzono to rozkazem cara z 21 listopada 1857 r. (nr 226). Zob. APR, Drabikowski, akta personalne, k. 340; „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z dnia 20 stycznia 1858 r., nr 23, s. 163.

rządową), odbudował zabudowania dworskie, zbudował nowy młyn wodny nad Koprzywaną, a w latach 1858–1861 działał w oddziale staszowskim Towarzystwa Rolniczego. Zmarł w Radomiu 21 marca/2 kwietnia 1865 r.

5

Drabikowski był aktywny w wielu obszarach życia powiatu sandomierskiego i samego Sandomierza. Przede wszystkim dał się poznać jako sprawny dysponent środków publicznych i inspirator aktywności gospodarczej oraz propagator życia kulturalnego. W styczniu 1836 r. zorganizował fabrykę sukna przy sandomierskim więzieniu oraz wybudował nowy pawilon Szpitala Sióstr Miłosierdzia Św. Ducha w Sandomierzu na ok. 400 osób (pacjentów)⁵⁸. Dbał o należyty stan majątku publicznego i finansów powiatu sandomierskiego. Systematycznie zarządzał licytacyjne wydzierżawianie dochodów z propinacji i domów zajezdnych w Sandomierzu i Zawichoście (na lata 1848–1849)⁵⁹ oraz w Połańcu (na lata 1852–1854)⁶⁰. W 1852 r. zlecił wybudowanie w Sandomierzu jatek rzeźniczych i wykopanie (urządzenie) w mieście kilku studni⁶¹. Jako urzędnik obwodowy/powiatowy dość dobrze odnajdywał się w kontaktach zawodowych (i nawet towarzyskich) z lokalnymi elitami ziemiańskimi i ówczesnymi przedsiębiorcami oraz urzędnikami⁶².

Do jego kompetencji należało wykonywanie nadzoru administracyjnego państwa nad Kościołami i związkami wyznaniowymi w obwodzie/powiecie sandomierskim. Na szczeblu centralnym taki nadzór administracyjny sprawowała Komisja Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (w latach 1832–1861 zw. Komisją Rządową Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego; dalej: KWRiOP), zaś w każdym województwie działała paralelnie komisja wojewódzka. Drabikowski jako komisarz obwodu sandomierskiego

⁵⁸ *Ibidem*, k. 66–67.

⁵⁹ „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z dnia 16/28 lipca 1848 r., nr 165, s. 1361–1362; „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych” z dnia 26 czerwca/8 lipca 1857 r., nr 174, s. 1.

⁶⁰ „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z dnia 22 lipca/3 sierpnia 1852 r., nr 169, s. 1209.

⁶¹ „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z dnia 2/14 maja 1852 r., nr 106, s. 728.

⁶² Od 1847 r. przewodniczył specjalnej komisji powiatowej, której zadaniem było udzielenie pomocy finansowej ziemianom z powiatu sandomierskiego znajdującym się w trudnej sytuacji losowej. Komisja ta rozdzielała corocznie specjalną kwotę 1518 złp 20 gr tzw. partycypacyjną z beneficjum ustanowionego przez ziemianina Lipnickiego w kwocie 15 tys. złp na zaspokojenie podatków. Zob. „Biblioteka Warszawska” 1855, t. 4, w dziale „Rozmaitości” *Wspomnienie Jana Lipnickiego*, s. 381.

musiał w praktyce rozwiązywać różne problemy, które pojawiły się na styku państwa i Kościoła katolickiego, którego w terenie reprezentował biskup sandomierski stojący na czele miejscowej diecezji i jako rektor seminarium duchownego⁶³. Sporo trudu urzędniczego poświęcił remontowi mocno zaniedbanej siedziby seminarium duchownego, które początkowo znajdowało się w budynku księży emerytów przy ulicy Panny Maryi⁶⁴.

Mianowicie wiosną 1839 r. odnotowano w seminarium zachorowania na tyfus wśród alumnów (i śmierć dwóch z nich) i ciężkie choroby zakaźne u innych. W związku z powyższym w budynku seminarium w dniu 23 marca 1839 r.⁶⁵ inspekcję przeprowadziła trzyosobowa komisja urzędnicza na czele z Drabikowskim i przy udziale lekarza obwodowego Synowskiego oraz regensa Jakuba Gierasińskiego. Komisja orzekła, że powodem pojawienia się tyfusu w sandomierskim seminarium były złe warunki lokalowe. Drabikowski o swoich wynikach od razu zawiadomił sandomierskiego gubernatora cywilnego Aleksandra Bechtiajewa⁶⁶, który sam zwizytował lokal w dniu 21 maja 1839 r. i wydał podobną w treści opinię. Drabikowski na rozkaz władz carskich załatwił sprawę szybko i rzeczowo, chociaż tylko doraźnie⁶⁷. Później okoliczność ta była dogodnym argumentem w staraniach Drabikowskiego i strony kościelnej u centralnych władz rządowych o gruntowny remont lokalu seminarium duchownego. Ostatecznie w dniu 19 kwietnia 1843 r. KWRiOP przydzieliła na ten cel odpowiednie fundusze⁶⁸. Drabikowski jeszcze później współpracował z miejscowym biskupem Józefem Goldtmannem (urzędującym w latach 1844–1852) w pozyskiwaniu funduszy rządowych na inwestycje sakralne w diecezji, np. na odrestaurowanie katedry sandomierskiej z okazji sprowadzenia do niej relikwii bł. Wincentego

⁶³ Diecezja sandomierska była formalnie erygowana przez papieża Piusa VII bullą *Ex imposita nobis* z 30 czerwca 1818 r.

⁶⁴ S. Kotkowski, H.I. Szumił, *Seminarium duchowne w Sandomierzu w latach 1820–1926*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2010, s. 31.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 47.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 47–48.

⁶⁷ *Ibidem*. Drabikowski wymógł, żeby administrator diecezji sandomierskiej, bp Klemens Bąkiewicz, zarządził przymusowy wyjazd większości alumnów na kilka tygodni do domów rodzinnych na okres ferii i Świąt Wielkanocnych. W tym czasie budynek seminarium miał być wybielony w środku, podłogi pozmywane, a pomieszczenia przewietrzane.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 48–49. Rektorami Seminarium Duchownego w Sandomierzu za czasów Drabikowskiego byli kolejno: bp Klemens Bąkiewicz (1830–1831), ks. Kazimierz Stokowski (1831–1835), ks. Anastazy Pętkowski (1835–1836), ks. Karol Teliga (1836–1838), ks. Jakub Gierasiński (1838–1846 i 1852–1855), ks. Tomasz Markowski (1846–1852) i ks. Antoni Misiórski (1855–1864).

Kadłubka w 1847 r. i formalnego ustanowienia honorowego patronatu (*patronus civitatis episcopalis*) nad miastem i diecezją⁶⁹.

Drabikowski aktywnie przyczyniał się do rozwiązywania różnych trudności organizacyjnych, kadrowych i finansowych w nadzorowanych przez siebie szkołach sandomierskich, w tym wyższej szkole żeńskiej ss. Benedyktynek. Funkcjonowała ona od 1616 r. jako szkoła zakonna (kościelna) w Sandomierzu, a od 1807 r. jako szkoła rządowa. Od czasu uchwalenia ustawy szkolnej z 1833 r. szkoła podlegała inspektorowi szkoły obwodowej, podobnie jak wszystkie inne szkoły w sandomierskim. Władze klasztorne i szkolne⁷⁰ wielokrotnie w latach 40. i 50. interweniowały u Drabikowskiego w różnych sprawach, w tym lokalowych, remontowych i przede wszystkim finansowych. Zasługą Drabikowskiego jest monitowanie sprawy przed władzami rządowymi i sfinansowanie remontów lokalu tej zasłużonej placówce edukacyjnej w Sandomierzu, tym bardziej że była to w zasadzie jedyna wówczas szkoła elementarna dla dziewcząt⁷¹.

Problemy lokalowo-finansowe nie ominęły także męskiej szkoły powiatowej w Sandomierzu, której początki sięgają 1810 r.⁷² Od roku szkolnego 1833/1834 przekształcono ją w szkołę obwodową⁷³, a od lat 40. w powiatową. Drabikowski, realizując polecenie (obowiązki administracyjno-szkolne) Rady Wychowania Publicznego, w dniu 31 maja 1834 r. przedstawił do zatwierdzenia KWS listę kandydatów na opiekunów 14 szkół i wszystkich zakładów działających w obwodzie sandomierskim. W tym gronie znalazło się aż 12 księży proboszczów rzymskokatolickich i tylko dwie osoby świeckie⁷⁴. Ostatecznie Rada Wychowania

⁶⁹ *Ibidem*. Główne uroczystości kościelne odbyły się w katedrze sandomierskiej 11 i 12 października 1845 r., na które zaproszono m.in. naczelnika powiatu sandomierskiego Drabikowskiego – zob. E. Hapak, *Okoliczności, przebieg i następstwa sprowadzenia relikwii bł. Wincentego Kadłubka do katedry sandomierskiej w 1845 r.*, „*Studia Sandomierskie*” 2022, t. 29, s. 11, przypis 37.

⁷⁰ Za Drabikowskiego urząd kseni klasztornej sprawowały: B. Staszewska (1830–1853) i A. Majewska (1853–1877). Zob. A. Szylar, *Działalność oświatowa benedyktynek sandomierskich w latach 1616–1865*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002, s. 11 i 192.

⁷¹ *Ibidem*, s. 172–175. Zapisywano do niej dziewczynki najczęściej w wieku od 9 do 11 lat, ale były też i pięciolatki i siedmiolatki, a także panny czternasto–siedemnastoletnie, a nawet bardzo ubogie starsze panny (do 23 lat), ok. 75% było pochodzenia miejskiego, 16% z rodzin urzędniczych, po 2,5% z rodzin szlacheckich i chłopskich.

⁷² P. Sławiński, *Szkolnictwo elementarne Sandomierza w latach 1815–1914*, Armoryka–Spichlerz, Sandomierz 2012, ss. 300.

⁷³ K. Poznański, *Oświata i szkolnictwo w Królestwie Polskim 1831–1869. Lata zmagania i nadziei*, t. 1: *Przebudowa systemu szkolnictwa i wychowania w Królestwie Polskim w latach 1831–1839*, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2001, s. 88–90.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 126–127.

Publicznego zaaprobowała wszystkie kandydatury zgłoszone przez Drabikowskiego. Z kolei 8/20 września 1836 r. Drabikowski przedstawił raport do KWRiOP, z którego wynika, że w obwodzie sandomierskim założono 3 nowe szkoły wiejskie, tj. w Rytwianach, Sobótce i we wsi Szczeka, oraz 13 szkół miejskich, w Bogorii, Iwaniskach, Klimontowie, Koprzywnicy, Lasocinie, Osieku, Ożarowie, Połańcu, Rakowie, Sandomierzu, Staszowie, Tarłowie i Zawichoście⁷⁵.

Ponadto Drabikowski znajdował się wśród prekursorów uruchomienia szkoły rzemieślniczo-niedzielnej w Sandomierzu. Realizując ten pomysł, naraził się miejscowym organizacjom cechowym i starym rzemieślnikom, którzy chcieli zachować dotychczasowy monopol cechowy na edukację młodzieży w zawodach rzemieślniczych. Szkołę tego typu w Sandomierzu utworzono w styczniu 1839 r. i była to druga tego rodzaju w sandomierskim, po staszowskiej (1836)⁷⁶. Początkowo szkoła została ulokowana w budynku dotychczasowej męskiej szkoły elementarnej przy ul. Panny Marii nr 76 (ob. ul. Katedralna 1)⁷⁷. Od początku szkoła ta zmagiała się z poważnymi problemami finansowymi. Jedyne nauczyciel tej szkoły Antoni Nowakowski miał skromne 900 złp (ok. 135 rs.) pensji rocznej. Sam Drabikowski na przełomie grudnia 1837 r. i stycznia 1838 r. wystarał się w KWRiOP o dodatek do pensji dla tego nauczyciela (od 1841 r.) w kwocie 150 złp (czyli 22,50 rs.) rocznie. Dodatkowo załatwił mu prawo do mieszkania służbowego i deputatu drzewnego oraz potrzebne materiały piśmienne do prowadzenia zajęć.

Problem wynagradzania nauczyciela odżył w maju 1843 r. Wówczas Drabikowski zawarł z prezydentem miasta Sandomierza i inspektorem szkoły powiatowej kompromis i przyznał nauczycielowi podwyżkę uposażenia dodatkowego do kwoty 52,50 rs. rocznie (czyli 350 złp) z funduszków skrzynek zgromadzeń rzemieślniczych, a także udzielił jednorazowego zasiłku w kwocie 30 rs. (czyli 200 złp). Niemniej istniał wówczas mocny konflikt interesów pomiędzy władzami powiatowymi a centralnymi, której tłem było funkcjonowanie szkół rzemieślniczo-niedzielnych. Z jednej strony rządowa władza powiatowa (na czele z Drabikowskim) i miejska widziała sens edukacji młodzieży w zawodach, a z drugiej stronu starzy majstrowie byli temu przeciwni, gdyż bali się nowych wykształconych terminatorów, którzy ponadto byli potrzebni im do pracy w warsztatach⁷⁸.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 131, 167–168, w tym przypis 201.

⁷⁶ P. Sławiński, *Szkoła rzemieślniczo-niedzielna w Sandomierzu w latach 1839–1906*, Armoryka, Sandomierz 2008, ss. 84.

⁷⁷ K. Poznański, *Oświata i szkolnictwo w Królestwie Polskim 1831–1869. Lata zmagania i nadziei*, t. 2: *Szkoły rzemieślniczo-niedzielne*, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2001, s. 32, tabela nr 3 i s. 42, tabela 6.

⁷⁸ P. Sławiński, *Szkoła rzemieślniczo-niedzielna...*, s. 13.

Pierwszy i ostatni dzień zając w roku szkolnym w Sandomierzu był obchodzony bardzo uroczysto (galowo) i wtedy miały miejsce egzaminy końcowe i tzw. popisy szkolne, w których uczestniczyła młodzież szkolna kończąca dany rok szkolny. Uroczystości rozpoczynały się porannym nabożeństwem w miejscowej Katedrze NMP, po czym wszyscy uczniowie, nauczyciele i zaproszeni goście, na czele z prezydentem miasta Sandomierza i komisarzem obwodowym/ naczelnikiem powiatu sandomierskiego, udawali się do szkoły⁷⁹. Drabikowski takie popisy zorganizował w latach 1837⁸⁰, 1841 i 1846. Towarzystwo im wiele wydarzeń kulturalnych (m.in. występy muzyczne), w których uczestniczyli urzędnicy miejscy i powiatowi wraz z rodzinami.

6

Sandomierz w latach 1815–1862 był zaliczany do miast drugiej kategorii w Królestwie Polskim, jeżeli chodzi o poziom organizacji i zakres przedsięwzięć artystycznych⁸¹. Aktywność grup teatralnych w tym mieście zaczęła się zaraz po upadku powstania listopadowego⁸². Duży udział w ich organizacji miał sam Drabikowski, który jako komisarz obwodu sandomierskiego wspomagał rozwój życia kulturalnego w Sandomierzu na wielu płaszczyznach. Dysponował on zarówno pewnym funduszem rządowym na ten cel, jak i aparatem urzędniczym oraz pomysłami organizacyjnymi. Przykładowo na polecenie Drabikowskiego w 1832 r. powstało w Sandomierzu amatorskie koło teatralne zwane też Towarzystwem Amatorów Zabaw Teatralnych⁸³. Założone zostało przy miejscowej organizacji

⁷⁹ *Ibidem*, s. 28.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 28. Zob. też P. Sławiński, *Kształcenie młodzieży w Sandomierzu w latach 1815–1914*, Libron, Kraków 2013, s. 75; A. Ostrowska, *Malczewski Salezy*, [w:] *Urzednicy Królestwa Polskiego...*, s. 1791. Na wezwanie komisarza obwodu Drabikowskiego w Sandomierzu w 1837 r. na egzaminach i popisach publicznych młodzieży szkolnej kończącej rok szkolny 1836/1837 sędziami byli m.in. Franciszek Salezy Malczewski (ok. 1788–1857), jeden z dwóch sędziów pokoju z powiatu staszowskiego i jednocześnie zarządzający folwarkami–ojcowizną swojej żony (w Kamieńcu i Trzykosach) oraz Samuel (Sammuel) Zieliński, dziedzic majątku ziemskiego w Sulisławicach. Niewątpliwie było to zajęcie dość zaszczytne. Można było przy okazji załatwić wiele spraw prywatnych, bo np. Drabikowskiemu udało się kupić od żony Malczewskiego w 1847 r. podupadający i zadłużony folwark w Trzykosach.

⁸¹ Obraz życia kulturalnego w 19-wiecznym Sandomierzu przybliżył W. Tomaszewski (*Między salonem a jarmarkiem: życie muzyczne na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862*, t. 14: *Z dziejów kultury czytelnicy w Polsce*, Biblioteka Narodowa, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2002).

⁸² S. Marcinkowski, *op. cit.* s. 37–104.

⁸³ *Teatr w Sandomierzu*, www.szukajwarchiwach.gov.pl/kolekcje/-/kolekcje/29191 [dostęp: 10.07.2024].

opiekuńczej, czyli Szpitalu św. Ducha prowadzonym przez Siostry Miłosierdzia⁸⁴. W skład komitetu organizacyjnego weszli m.in. urzędnicy miejscy i władze obwodowe, a później z budżetu kasy obwodowej finansowano jego działalność i wynajem lokalu oraz pokrywano koszty ściągnięcia do miasta ludzi artystycznie uzdolnionych⁸⁵. Sandomierski teatr amatorski był jednym z pierwszych tego rodzaju w Królestwie⁸⁶. W pierwszym roku działalności koło zorganizowało różne przedstawienia teatralne, z których dochody przeznaczono na pomoc ofiarom powodzi Wisły z 1831 r. Drabikowski w 1835 r. wystarał się o przydzielenie na potrzeby artystów obszernego budynku w mieście usytuowanego w części ogrodu należącego do Szpitala św. Ducha – zwanego potocznie teatrem Amatorskim na ok. 400 osób/widzów⁸⁷. Dobrostan teatru nie trwał długo, bo dwa lata później KWRiOP nakazała budynek ten – „uprzątnąć i przeznaczyć dla koni żandarmerii”⁸⁸. Drabikowski, jako komisarz obwodu sandomierskiego, miał inne zdanie na ten temat i w piśmie do Rządu Gubernialnego Radomskiego bronił dotychczasowego przeznaczenia budynku słowami:

iż jak z jednej strony założenie i uporządkowanie wzmiankowanego teatru amatorskiego dość dużo pociągnęło za sobą wydatków, tak z drugiej strony zakład ten znacznie już w obecnym czasie przynosi korzyści – niweczyć na teraz tak chlubne poświęcenie się amatorów stałoby się przyczyną upadku pięknych zasiłków dla cierpiącej ludzkości⁸⁹.

Działalność koła przynosiła Sandomierzanom podwójną korzyść, gdyż rozwijała życie kulturalne w mieście i powiecie, a także w ramach jego aktywności zbierano fundusze i datki rzeczowe z przeznaczeniem na działalność charytatywną dla pacjentów miejscowego Szpitala św. Ducha. Drabikowski wprost podkreślił, że towarzystwo amatorów teatralnych w Sandomierzu „prowadziło działalność charytatywną na rzecz ludzi biednych i chorych, przebywających w miejscowym Szpitalu św. Ducha, a szczególnie otaczało opieką chore dzieci”. Koło formalnie

⁸⁴ J. Zub, *Działalność budowlana Sióstr Miłosierdzia w sandomierskim Szpitalu Św. Ducha*, „Zeszyty Sandomierskie” 1997, nr 6, s. 21–25.

⁸⁵ Członkami tego towarzystwa byli pracownicy urzędów miejskich, np. Dionizy Skorupski, kasjer miejski, który zajmował się prowadzeniem spraw finansowych towarzystwa, zaś aplikant sądowy 20-letni Feliks Zalewski (ur. 1815) rozprowadzał bilety teatralne. S. Marcinkowski (*op. cit.*, s. 92–93) powołuje się na źródło: „AP w Sandomierzu, AmS, sygn. 111, k. 16”.

⁸⁶ Podobne instytucje powstały m.in. w: Kielcach (1835–1851), Piotrkowie (1838–1842), Lublinie (1841–1860), Radomiu (1843–1863), Kaliszu (1847–1861), Miechowie (1853–1860) i Olkuszu (1840).

⁸⁷ W. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 291.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 93, gdzie Tomaszewski powołał się na źródło: „AGAD, KRSW, sygn. 2947, k. 13”.

zaprzestało stałej działalności w 1837 r., chociaż niektórzy jeszcze później działali artystycznie w pojedynkę. Drabikowski w 1835 r. umożliwił ściągnięcie z Krakowa profesjonalnego aktora teatralnego Franciszka Salezego Żebrowskiego (żyjącego w latach 1787–1854)⁹⁰ oraz kilkuosobowej orkiestry amatorskiej⁹¹. Jako komisarz, a następnie jako naczelnik, umożliwiał także występy zawodowych teatrów wędrownych w Sandomierzu⁹².

W okresie międzypowstaniowym Drabikowski, jako lojalny urzędnik carski, dał się też poznać jako cenzor życia artystycznego⁹³. Dla przykładu należy przywołać sytuację z końca grudnia 1842 r., gdy w mieście przebywał (po raz kolejny) zespół zawodowych teatrów wędrownych Wincentego Raszewskiego⁹⁴. Kiedy próbował on wystawić operę pt. *Waleczny ułan*⁹⁵, która była przez władze

⁹⁰ S. Krzeziński, *Koleje życia czyli materiały do historii teatrów prowincjonalnych*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1957, s. 242; *Żebrowski Franciszek Salezy*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego 1765–1965*, red. Z. Raszewski et al., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973, s. 861.

⁹¹ *Ibidem*, s. 242. Żebrowskiemu powierzono stanowisko kierownika artystycznego i reżysera przedstawień artystycznych. Z przekazu pamiętnikarskiego wiadomo, że „dobrze mu [Żebrowskiemu] się powiodło: miał mieszkanie bezpłatne i płacę miesięczną oraz dwa przedstawienia w roku na swą wyłączną korzyść”.

⁹² W. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 94. W końcu grudnia 1842 r. i w 1843 r. po raz kolejny w Sandomierzu występowali aktorzy zespołu zawodowego teatru wędrownego Wincentego Raszewskiego z Krakowa. Przez siedem tygodni okresu letniego (od 27 czerwca do 15 sierpnia) 1849 r. w Sandomierzu przebywał zespół teatru wędrownego Jana Chrzyciela Okońskiego. Z kolei w 1855 r. w Sandomierzu przebywał zespół wędrowny prowadzony przez 34-letniego Ignacego Kaczkowskiego i jego żonę Eufemię.

⁹³ W. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 151. Ówczesni urzędnicy rządowi ingerowali w swobodę działalności artystycznej na różne sposoby. Przede wszystkim dbali o obligatoryjne egzekwowanie opłat od działalności muzycznej i odprowadzanie dochodów od zakupionych biletów wstępu na rzecz kasy miejskiej oraz szczegółowej kontroli poszczególnych przedsięwzięć artystycznych pod względem zapewnienia bezpieczeństwa widowni, ale i prawidłowej treści prezentowanych utworów.

⁹⁴ Zob. *Raszewski, Raszowski, Wincenty*, [w:] *Słownik...*, s. 585.

⁹⁵ Z ustaleń S. Marcinkowskiego (*op. cit.*, s. 92–93), który powołuje się na źródło: „AP w Sandomierzu, AmS, sygn. k. 111, k. 43”, wynika, że zespół Raszewskiego w Sandomierzu planował wystawić sztukę pt. *Mirandolina, czyli piękna gosposia* Carla Goldoniego oraz dodatkowo operę pt. *Szarlatan* Karola Kurpińskiego. Tymczasem zamiast tej ostatniej opery wystawił inną, pt. *Waleczny ułan*, którą ówczesne rosyjskie władze cenzorskie zabroniły upubliczniania. Oczywiście podmiana sztuk się szybko wydała i niezwłocznie został wezwany do Naczelnika Powiatu sandomierskiego Jana Drabikowskiego: „do natychmiastowego wyjaśnienia [...], dlaczego nie postarał się, aby ogłoszona afiszem opera w teatrze wystawioną była, a przez to zrzucił publiczności zawód oraz dlaczego poważył się odegrać sztukę pod tytułem *Waleczny Ułan*, skoro takowa przez cenzurę rządową nie jest upoważnioną, tym bardziej, gdy przy pierwszym wstępie do Sandomierza ze strony Naczelnika Powiatu Sandomierskiego był uprzedzonym, że tylko

carskie wówczas wpisana na indeks utworów zakazanych, to Drabikowski nakazał artyście natychmiastowe opuszczenie Sandomierza. Ponadto na przełomie lat 40. i 50. występy w Sandomierzu miał teatr Juliusza Pfejffera z Krakowa. Cieszył się on wielką popularnością wśród mieszkańców Sandomierza, ale nieufnością rosyjskich władz cenzorskich, w tym powiatowych. Zanim wystąpił na przełomie lata i jesieni 1855 r., to Jan Drabikowski, jako naczelnik powiatu, wystosował pismo do prezydenta miasta Sandomierza z ostrzeżeniem, że „aby w razie przybycia w zakresie jego urzędowania trupy aktorów pod dyktando Pfejffera rozciągał nad tą trupą najściślejszy nadzór”⁹⁶. Widocznie Pfejffer tym razem nie naraził się cenzurze carskiej, skoro w listopadzie 1855 r. Drabikowski pisał do prezydenta miasta Sandomierza, że „na zasadzie doniesienia Naczelnika III Okręgu Korpusu Żandarmerii o dobrym sprawowaniu się [...] Pfejffera nakazał zaprzestać rozciągniętego nad nim dozoru”⁹⁷.

Z powyższego wynika, że Drabikowski, jako piastun stanowiska rządowego na prowincji, gorliwie wykonywał rosyjskie zarządzenia cenzorskie i czuwał nad właściwą treścią wystawianych sztuk teatralnych w Sandomierzu. Widocznie zarówno Drabikowski, jak i cały aparat urzędniczy, był wyczulony na to, że artyści z zespołów teatrów wędrownych powszechnie próbowali wprowadzać na scenę sztuki zakazane lub zmieniać treści neutralne na patriotyczne w niektórych tekstach sztuk dozwolonych czy też wplatać zakazane pieśni do przedstawień operowych⁹⁸.

Za sprawą osobistych koneksji i starań Drabikowskiego w sandomierskich szkołach uczono śpiewu i odbywały się występy artystyczne. Również popisy szkolne i dni galowe były uświetniane występami muzycznymi⁹⁹. W sandomierskiej szkole obwodowej (powiatowej) po 1835 r.¹⁰⁰ zatrudniony był osobny nauczyciel śpiewu kościelnego. Oprócz typowo edukacyjnych obowiązków szkolnych zajmował się on zwykle uczniowskim zespołem wokalnym, który prezentował swoje umiejętności podczas uroczystości szkolnych i galowych. Wskazują na to „poparcie, jakiego udzielał mu w latach 40 ówczesny komisarz

takie sztuki w teatrze tutejszym może przedstawić, jakich spis, czyli katalog znajduje się w biurze, tudzież, że przed ogłoszeniem każdej reprezentacji porozumieć się w tej mierze z Naczelnikiem Powiatu powinien.” Zob. także A. Kuligowska, *Trudne początki. Teatr łódzki w latach 1844–1863*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1976, s. 55.

⁹⁶ S. Marcinkowski *op. cit.*, s. 92–93 powołuje się na źródło: „AP w Sandomierzu, AmS, sygn. k. 111, k. 63–64”.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Tak ustalił S. Marcinkowski (*op. cit.*, s. 94).

⁹⁹ Tomaszewski, *op. cit.*, s. 99.

¹⁰⁰ *Ibidem*, s. 111 i 192.

obwodu sandomierskiego Jan Drabikowski, oraz przeznaczanie dochodów z przedstawień na potrzeby cierpiącej ludzkości¹⁰¹.

7

Powstanie listopadowe dla rozwoju kariery urzędniczej Drabikowskiego miało przełomowe znaczenie. Bezpośrednio przed jego wybuchem, pracując na etacie adiunkta dozoru opatowskiego, żądał od przełożonych podwyżki pensji i awansu urzędniczego. Wiadomo, że był przeciwny zrywowi narodowemu i nawet czynnie współpracował z Rosjanami i sprzyjał wojskowym oraz cywilnym władzom rosyjskim, o czym świadczą krótkie i lakoniczne wzmianki przypominające „jego zasługi” dla rządu krajowego zamieszczane kilkakrotnie przez samego Drabikowskiego w różnych podaniach i pismach kierowanych do zwierzchników¹⁰². Te i inne jeszcze zachowania lojalnościowe Drabikowskiego zostały dostrzeżone przez władze rosyjskie i odpowiednio nagrodzone nie tylko posadą komisarza obwodowego w Sandomierzu, ale również trzema odznakami honorowymi (trzema orderami). Mianowicie KWS pismem z dnia 2 marca 1832 r., z inicjatywy Naczelnika Wojennego, rosyjskiego gen. Chrystiana Nikołajewicza-Buszena¹⁰³, z dnia 16/28 lutego 1832 r. złożyła Drabikowskiemu podziękowanie przez pisma publicznie ogłoszone „za usilne starania i pokonane trudności przy przeprowadzeniu nowych cesarsko-rosyjskich władz pod ich dowództwem i zwierzchnością”¹⁰⁴. Następnie w dniu 24 czerwca 1832 r. Drabikowski „Za gorliwość i czynność w powyższym przedmiocie został ozdobiony orderem Św. Stanisława IV klasy”¹⁰⁵. Z kolei drugi

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 66.

¹⁰² Brak szczegółowszych źródeł pamiętnikarskich lub innych nie pozwala opisać zachowania Drabikowskiego w tym okresie. Z innych terenów Królestwa wiadomo, że często komisarze obwodowi i urzędnicy jego biura odmawiali noszenia przy ubraniu „kokard jako znaku narodowego powstania” i kazali je przypinać sługom „jakoby na pogardę”. Tak podał T. Osiński, *op. cit.*, s. 118–119.

¹⁰³ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 62. Generał major piechoty Chrystian Nikołajewicz Buszen (1787–1867) był jednym z rosyjskich urzędników w Królestwie Polskim, u którego w razie trudności mógł interweniować Drabikowski. W latach 1832–1839 był on naczelnikiem wojennym województwa sandomierskiego, w latach 1839–1849 dowodził 12. dywizją piechoty, a w 1849 r. wszedł w skład rosyjskiego generalnego audytoriatu ministerstwa wojny. W 1831 r. dowodził brygadą 1. dywizji grenadierów, która tłumiała powstanie listopadowe, i za szturm na Warszawę otrzymał złoty rewolwer z brylantami. Zob. J. Kukulski, *Generałowie carscy i ich majątki ziemskie w Królestwie Polskim (1835–1920)*, Neriton, Warszawa 2007, s. 314; A. Ostrowska, *Buszen Kristian*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego...*, s. 346.

¹⁰⁴ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 21.

¹⁰⁵ *Ibidem*, k. 17.

swój order – Order Świętej Anny III klasy – otrzymał 4/16 kwietnia 1834 r. (poprzedzony publiczną pochwałą) „za gorliwe i zupełne poświęcenie się ku wysłaniu bandy uzbrojonych ludzi z Galicji Austriackiej do Królestwa potajemnie przybyłych”¹⁰⁶ – jak napisano w uzasadnieniu. Trzeci order – Św. Włodzimierza IV klasy – nadał Drabikowskiemu car na wniosek namiestnika Królestwa Iwana Paskiewicza w Warszawie 2 sierpnia 1842 r., też za szczególne zasługi urzędnicze¹⁰⁷.

Wymierną i cenioną społecznie formą nagrody carskiej dla Drabikowskiego było tzw. przyznanie mu szlachectwa¹⁰⁸ w Królestwie Polskim w 1841 r., umożliwienie zakupu w dniu 10/22 czerwca 1847 r. od prywatnego właściciela (Anny Malczewskiej ze Skotnik) folwarku we wsi Trzykosa koło Koprzywnicy i wreszcie w 1853 r. nadanie herbu Trzy Kosy, który sobie sam ułożył od posiadanych już dóbr (majątku) Trzykosa¹⁰⁹. Była to swoista nobilitacja za wiernopoddańczą służbę. O tym istotnym wydarzeniu prawnym, społecznym i towarzyskim, nie tylko w sandomierskim, informowały wówczas aż trzy gazety warszawskie: „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego”, „Gazeta Codzienna” i „Kurier Warszawski”¹¹⁰.

Drabikowski bardzo często upominał się u zwierzchników o nagrody i zapomogi finansowe oraz podwyżki pensji lub dodatków do niej. Przykładowo KWRiOP pismem z dnia 29 marca/10 kwietnia 1845 r. poleciła Rządowi Gubernialnemu Radomskiemu wypłacanie Drabikowskiemu „pensji po rs. 863 rocznie od dnia 1 maja 1844 r. z kasy powiatu sandomierskiego”¹¹¹. Decyzją centralnych władz zwierzchnich z 9/21 lipca 1846 r. Drabikowski otrzymał jednorazową nagrodę w wysokości 750 rs. za wiernie i gorliwie pełnienie służby. Dość charakterystyczne w treści jest podanie Drabikowskiego do KWRiOP z dnia 6/18 grudnia 1851 r. o „wyznaczenie mu dodatku do pensji lub oddanie w długoletnią dzierżawę odpadku ziemi od

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ J. Szczepański, *op. cit.*, s. 33–34.

¹⁰⁸ *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836-1861*, oprac. E. Sęczys, przyg. do druku S. Górzyński, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2007 (w ramach serii „Szlachta Polska” pod red. S. Górzyńskiego), s. 140; *Szlachta Guberni Augustowskiej, Lubelskiej i Radomskiej wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836-1861*, oprac. E. Sęczys, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2018, s. 90.

¹⁰⁹ *Ibidem*, a także: S. Uruski, A.A. Kosiński, A. Włodarski, *Rodzina, herbarz szlachty polskiej*, t. 3, Gebethner i Wolff (S. Orgelbranda i Synowie), Warszawa 1906, s. 242; oraz *Polska encyklopedia szlachecka*, t. 5: *Wykazy polskich rodzin szlacheckich*, t. 2, oprac. S.J. Starykoń-Kasprzycki, M. Dmowski, Wydawnictwo Instytutu Kultury Historycznej, Warszawa 1936, s. 139.

¹¹⁰ „Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z dnia 28 września/10 października 1853 r., nr 225, s. 1687; „Gazeta Codzienna” z dnia 29 września/11 października 1853 r., nr 267, s. 1; i „Kurier Warszawski” z dnia 29 września/11 października 1853 r., nr 267, s. 1305.

¹¹¹ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 214-216.

zaokrąglenia dóbr Rządowych pozostałego”¹¹². W podaniu tym Drabikowski powołał się na „40 lat nieskazitelnej służby, w ciągu której lat 20 na jednej posiadzie zostaje, tudzież na usługi wyświadczone Rządowi w latach 1831, 1846 i 1848”¹¹³. Wprawdzie dzierżawy folwarku rządowego lub jego części („odpadku ziemi”) nie dostał, bo już od ponad trzech lat władał folwarkiem w Trzykosach, ale decyzją Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu z dnia 24 lipca/5 sierpnia 1852 r. otrzymał jednorazową nagrodę 1500 rs. „za szczególną gorliwość 40 lat służby oraz za przywiązanie i przychyłność prawnego Rządu”¹¹⁴.

Drabikowski nagradzany był w ramach przysługujących mu praw pracowniczych urzędnika państwowego w formie urlopów wypoczynkowych: kilkudniowych dla załatwienia „interesów familijnych”¹¹⁵ lub rzadziej na wyjazdy do zagranicznych wód leczniczych, modnych wówczas wśród wyższych urzędników¹¹⁶. Pierwsze z tych przywilejów urlopowych uzyskiwał dość systematycznie od ok. 1839 r., przynajmniej dwa, trzy razy do roku na okres od 6 do 8 dni celem odprowadzenia bądź przyrowadzenia „do domu rodzicielskiego” w Sandomierzu kształcącej się piątki jego dzieci (czterech córek: Julii, Otolii, Mari i Anieli oraz syna Jana Kantego) w Warszawie (córki w Aleksandryjsko-Maryjskim Instytucie Wychowania Panien, a syn w Szlacheckim Instytucie Naukowym)¹¹⁷. Z kolei do wód leczniczych za granicą jeździł z rodziną zwykle na urlopy 28-dniowe lub dłuższe, podparte zaświadczeniami trzech lekarzy urzędowych, najczęściej warszawskich, którzy na zaświadczeniach jako cel jego wyjazdu najczęściej wpisywali: dla poratowania zdrowia nadszarpniętego wieloletnią służbą. W 1836 r., po 20 latach nieskazitelnej służby otrzymał nagrodę w formie prawa do paszportu i możliwości wyjazdu (po raz pierwszy) do wód leczniczych w Karlsbadzie (ob. Karlowe Wary)¹¹⁸ i dodatkowo od księcia namiestnika Królestwa zapomogę 2000 złp celem pokrycia tych kosztów. Kolejne nagrody, tj. wyjazdy do wód leczniczych – Kąpieli Trenczyńskich (ob. Uzdrowisko Trenczyńskie Cieplice) miał w lecie 1844, 1845

¹¹² APR, Drabikowski, akta personalne, k. 255–256.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ *Ibidem*, k. 214–216 i 266.

¹¹⁵ *Ibidem*, k. 247, 294.

¹¹⁶ J. Szymański, *op. cit.*, s. 66.

¹¹⁷ APR, Drabikowski, akta personalne, k. 241. Wyjazdy Drabikowskiego do Warszawy przypadły z reguły na przełom czerwca i lipca lub początek lipca oraz w połowie grudnia każdego roku.

¹¹⁸ *Ibidem*, k. 69–70 i 73: „Nadwątlone zdrowie moje, w chwilach większego doznaje uszczerbku – najkorzystniejsza pora do przedsięwzięcia zaordynowanej mi przez doktorów kuracji u źródła wód zagranicznych upływa [...] przez wgląd na 24-letnie zasługi i stargane w służbie siły, nieodzowne dla mnie wsparcie na pokrzepienie zdrowia [...]”.

i 1850 r.¹¹⁹ Zgoda władz na wyjazd była obarczona jego pisemnym zobowiązaniem do powrotu do miejsca zamieszkania i dalszego podjęcia służby, a pod jego nieobecność w pracy „urządzenie zastępstwa”; do wód leczniczych jeździł raz „bez pensji”, a jak miał wskazania lekarskie, to z „połową pensji”¹²⁰.

8

Jan Drabikowski z dniem 1 października 1831 r. został awansowany na urząd komisarza obwodu sandomierskiego dlatego, że w ocenie władz rosyjskich dawał rękojmię lojalnego sprawowania urzędu. Zadecydowała kumulacja różnych jego zalet osobistych i sytuacji zewnętrznych. Niewątpliwie ważne było jego dotychczasowe 19-letnie (1812–1831) doświadczenie urzędnicze na różnych stanowiskach w administracji lokalnej (w tym kierownicze – adiunkta dozoru w Opatowie), odpowiednie przygotowanie urzędnicze (plus zdane egzaminy urzędnicze 2. i 3. stopnia oraz odbyta 3-letnia aplikacja sędziowska i biegła znajomość języka niemieckiego) oraz nieszlacheckie pochodzenie społeczne bez zaplecza w postaci majątku ziemskiego i towarzyskich uwikłań. Pewnie dodatkowym atutem był brak w jego życiorysie służby w wojsku Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Koronnym argumentem było to, że Drabikowski, jako lokalny urzędnik opatowski niskiego szczebla, pomógł wojskom carskim w lecie 1831 r. przeprowadzić się na lewy brzeg Wisły w okolicach Zawichostu, co następnie umożliwiło im zajęcie militarnie Sandomierszczyzny, a w efekcie – upadek całego powstania listopadowego.

W okresie popowstaniowym władze carskie na kierownicze stanowiska w urzędach lokalnych Królestwa Polskiego awansowały osoby, które miały już jakieś wcześniejsze doświadczenie urzędnicze i nie legitymowały się szlacheckim pochodzeniem – tak jak Jan Drabikowski. Z badań naukowych wynika, że w latach 1833–1856 na łączną liczbę 31 komisarzy obwodowych i naczelników powiatowych oraz prezesów komisji wojewódzkich tylko 4 miało pochodzenie szlacheckie¹²¹. Zdecydowana większość z nich miała rodowód mieszczański lub uzyskała szlachectwo w dowód zasług urzędniczych. Dla rodowej szlachty prowincjonalne stanowiska urzędnicze nie były ani opłacalne, ani zaszczytne. Dla awansu zawodowego Drabikowskiego istotne znaczenie miało również to,

¹¹⁹ *Ibidem*, k. 193–195, 218–220, 225, 228, 241, 247.

¹²⁰ *Ibidem*, k. 69–71, 73, 193–195, 228, 247.

¹²¹ W. Caban, *Ziemiaństwo Królestwa Polskiego wobec ruchu niepodległościowego w latach 1833–1856*, [w:] *Ziemiaństwo a ruchy niepodległościowe w Polsce XIX–XX wieku*, red. idem, M.B. Markowski, Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Kielce 1994, s. 15–16.

że bezpośrednim jego zwierzchnikiem był Henryk Zygmunt Deboli¹²², lojalny sprawie rosyjskiej ziemianin, który w KWRiOP w okresie przed i po powstaniu (od 28 lutego 1826 do 1837 r.) piastował urząd prezesa KWS z siedzibą w Radomiu, a przez kilka miesięcy przed śmiercią (2 marca 1838 r.) był gubernatorem cywilnym sandomierskim¹²³. Deboli zasłynął tym, że „w latach 1830–1831 nie wykonywał poleceń Rządu Narodowego” i tego samego oczekiwał zapewne od swoich podwładnych, w tym od Drabikowskiego¹²⁴. Na pewno osobiste zalety charakteru Drabikowskiego zadecydowały, że był rekordzistą na tym stanowisku kierowniczym w skali Królestwa Polskiego, piastując go przez prawie 26 lat (1831–1857).

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach

Księgi metrykalne: parafia Bieruń Stary św. Bartłomieja Apostoła: chrzty (1763–1792), sygn. 50/973 (1792–1817), sygn. 50/12; pogrzeby (1757–1797), sygn. 50/1914 (1797–1824), sygn. 50/23.

Archiwum Państwowe w Katowicach

Zespół: Królewski Sąd Powiatowy w Pszczynie, akta nr 12/3113, testament: Acten des Organisten Joseph Drabik in Berun, sygn. 405.

Archiwum Państwowe w Radomiu

Zespół: Kontrola Skarbowa Dochodów Stemplowych w Radomiu, akta spadku Jana Alojzego Drabikowskiego, sygn. 173.

Zespół: Rząd Gubernialny Radomski, akta personalne: Jan Drabikowski, vol. I, sygn. 1219 (nr mikrofilmu 901493).

Archiwum Państwowym w Kielcach oddział w Sandomierzu

Zespół: Naczelnik Powiatu Sandomierskiego, akta przejazdu znakomitych osób, sygn. 1.

¹²² Zygmunt Henryk Deboli (ur. 1783, zm. 2.03.1838), prezes KWS, w opinii z dnia 3 lipca 1829 r. napisał o Drabikowskim, że obowiązki adiunkta dozoru opatowskiego: „które dotąd ciągle sprawuje, dał nie tylko dowód gorliwości swojej, wzorowej pilności i znakomitej zdatości ułatwiając najważniejsze Komissoriów nie tylko co swoje, lecz i w obydwu obwodach województwa naszego, obok aktualnego wypełniania właściwych swych doczynień, ale nadto postępowanie swoje co do Monarchów okazał najchwalebniejsze, stąd na pochwałę i względy Rządu niezaprzeczenie zasłużył”. O Henryku Deboli pisali: A. Ostrowska, *Deboli Henryk Zygmunt Mamert*, [w:] *Urzednicy Królestwa Polskiego...*, s. 522; E. Hoff, *Deboli Henryk*, [w:] *Urzednicy Królestwa Polskiego...*, s. 521–522.

¹²³ W. Caban, *op. cit.*, s. 15; A. Patkowski, *Deboli Henryk*, „Polski Słownik Biograficzny” 1939–1946, t. 5, s. 41–42.

¹²⁴ *Ibidem*.

Akty prawne

Dziennik Praw Królestwa Polskiego

Postanowienie namiestnika z dnia 5 lutego 1816 r. o organizacji władz administracyjnych, DPKP 1816, t. 2, s. 31–68.

Postanowienie namiestnika Królestwa Polskiego z 12 listopada 1816 r. w sprawie powołania Komisji Egzaminacyjnej i egzaminów państwowych dla kandydatów ubiegających się o urząd publiczny, DPKP 1816, t. 2, s. 225–255.

Ukaz Mikołaja I z dnia 29 września/11 października 1842 r. [o zastąpieniu obwodów powiatami], DPKP 1842, nr 79, t. 30, s. 281–285.

Prasa

„Biblioteka Warszawska” 1855, t. 4, s. 381.

„Gazeta Codzienna” z 29 września/11 października 1853 r., nr 267, s. 1.

„Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z 16/28 lipca 1848 r., nr 165, s. 1361–1362.

„Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z 2/14 maja 1852 r., nr 106, s. 728.

„Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z 22 lipca/3 sierpnia 1852 r., nr 169, s. 1209.

„Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z 28 września/10 października 1853 r., nr 225, s. 1687.

„Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z 25 czerwca/7 lipca 1857 r., nr 146, s. 1117.

„Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego” z 20 stycznia/1 lutego 1858 r., nr 23, s. 163.

„Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych” z 26 czerwca/8 lipca 1857 r., nr 174, s. 1.

„Kurier Warszawski” z dnia 29 września/11 października 1853 r., nr 267, s. 1305.

„Warszawska Gazeta Policyjna” z 26 stycznia/7 lutego 1854 r., nr 38, s. 1.

Opracowanie

Bartel W.M., *Dozory w insurekcji kościuszkowskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1954, t. 6, z. 2, s. 78–103.

Caban W., *Ziemiaństwo Królestwa Polskiego wobec ruchu niepodległościowego w latach 1833–1856*, [w:] *Ziemiaństwo a ruchy niepodległościowe w Polsce XIX–XX wieku*, red. W. Caban, M.B. Markowski, Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Kielce 1994, s. 7–16.

Chądzyński J.N., *Wspomnienia sandomierskie i opis miasta Sandomierza w dwóch częściach*, Drukarnia Jana Kaczanowskiego, Warszawa 1850, ss. 184.

Cichoń P., *Pozycja ustrojowa dozorczy w administracji Rzeczypospolitej szlacheckiej*, „Państwo i Społeczeństwo” 2006, nr 4, s. 53–72.

Ćwik W., *Dozorczy miast województwa mazowieckiego (1818–1821)*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2000, t. V, s. 169–177.

Hapak E., *Okoliczności, przebieg i następstwa sprowadzenia relikwii bł. Wincentego Kadłubka do katedry sandomierskiej w 1845 r.*, „Studia Sandomierskie” 2022, t. 29, s. 5–22.

Hoff E., *Adiunkt dozorca miasta*, [w:] A. Kulecka, E. Hoff, *Urzędy, stanowiska i tytuły urzędowe w Królestwie Polskim (1815–1915). Materiały do słownika*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Warszawa 2017, s. 126.

- Hoff E., *Deboli Henryk*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 521–522.
- Kotkowski S., Szumił H.I., *Seminarium duchowne w Sandomierzu w latach 1820–1926*, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia – Sandomierz, Sandomierz 2010, ss. 560.
- Krzesiński S., *Koleje życia czyli materiały do historii teatrów prowincjonalnych*, oprac. S. Dąbrowski, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1957, ss. 547.
- Kukulski J., *Generałowie carscy i ich majątki ziemskie w Królestwie Polskim (1835–1920)*, Neriton, Warszawa 2007, ss. 393.
- Kulecka A., Hoff E., *Urzędy, stanowiska i tytuły urzędowe w Królestwie Polskim (1815–1915). Materiały do słownika*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017, ss. 518.
- Kulecka A., *Komisarz delegowany w obwodzie*, [w:] A. Kulecka, E. Hoff, *Urzędy, stanowiska i tytuły urzędowe w Królestwie Polskim (1815–1915). Materiały do słownika*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017, s. 46.
- Kulecka A., *Naczelnik powiatu (1842 r.)*, [w:] A. Kulecka, E. Hoff, *Urzędy, stanowiska i tytuły urzędowe w Królestwie Polskim (1815–1915). Materiały do słownika*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2017, s. 69.
- Kuligowska A., *Trudne początki: teatr łódzki w latach 1844–1863*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1976, ss. 130.
- Łepkowski T., *Jelski Ludwik*, „Polski Słownik Biograficzny” 1965, t. 11, s. 156–158.
- Machut-Kowalczyk J., *Baza źródłowa do badań nad administracją pośredniego szczebla w Królestwie Polskim do 1866 roku*, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 2016, t. XIX, s. 199–209.
- Marcinkowski S., *Sandomierz w okresie Królestwa Polskiego (1815–1864)*, [w:] *Dzieje Sandomierza*, t. III: 1795–1918, red. H. Samsonowicz, Polskie Towarzystwo Historyczne, Warszawa 1993, s. 37–104.
- Nowak A., *Mokulski Kajetan*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 1959.
- Osiecka M., *Urzędnicy Komisji Rządowych Królestwa Polskiego w latach 1815–1867*, „Miscellanea Historico-Archivistica” 2014, t. 21, s. 171–196.
- Osiński T., *Komisarze obwodu (naczelnicy powiatu) zamojskiego w latach 1816–1866*, „Rocznik Lubelski” 2009, nr 35, s. 116–137.
- Ostrowska A., *Buszen Kristian*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 346.
- Ostrowska A., *Deboli Henryk Zygmunt Mamert*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 522.

- Ostrowska A., *Domański Leopold*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 573–574.
- Ostrowska A., *Jelski Ludwik*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 1136.
- Ostrowska A., *Malczewski Salezy*, [w:] *Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, s. 1791.
- Patkowski A., *Deboli Henryk*, „Polski Słownik Biograficzny” 1939–1946, t. 5, s. 41–42.
- Drabikowski, [w:] *Polska encyklopedia szlachecka*, t. 5: *Wykazy polskich rodzin szlacheckich*, t. 2, oprac. S.J. Starykoń-Kasprzycki, M. Dmowski, Wydawnictwo Instytutu Kultury Historycznej, Warszawa 1936, s. 139.
- Poznański K., *Oświata i szkolnictwo w Królestwie Polskim 1831–1869. Lata zmagania i nadziei*, t. 1: *Przebudowa systemu szkolnictwa i wychowania w Królestwie Polskim w latach 1831–1839*, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2001, ss. 190.
- Poznański K., *Oświata i szkolnictwo w Królestwie Polskim 1831–1869. Lata zmagania i nadziei*, t. 2: *Szkoły rzemieślniczo-niedzielne*, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2001, ss. 155.
- Raszewski, *Raszowski, Wincenty*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego 1765–1965*, red. Z. Raszewski et al., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973, s. 585.
- Rostocki W., *Postawa polityczna komisarzy obwodowych w 1830–1831 r.*, [w:] *Spółceństwo Królestwa Polskiego*, t. 3: *Studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej*, red. W. Kula, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, s. 5–45.
- Sławiński P., *Kształcenie młodzieży w Sandomierzu w latach 1815–1914*, Libron, Kraków 2013, ss. 297.
- Sławiński P., *Szkolnictwo elementarne Sandomierza w latach 1815–1914*, Armoryka–Spi-chlerz, Sandomierz 2012, ss. 300.
- Sławiński P., *Szkoła rzemieślniczo-niedzielna w Sandomierzu w latach 1839–1906*, Armoryka, Sandomierz 2008, ss. 84.
- Smyk G., *Korpus urzędników cywilnych w guberniach Królestwa Polskiego w latach 1867–1915*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004, ss. 282.
- Szczepański J., *Urzędnicy administracji państwowej Królestwa Polskiego w latach 1815–1866 (na przykładzie guberni radomskiej)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2015, ss. 144.
- Szlachta Guberni Augustowskiej, Lubelskiej i Radomskiej wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, oprac. E. Sęczys, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2018, s. 90.
- Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, oprac. E. Sęczys, przyg. do druku S. Górzyński, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2007, ss. 854.

- Szylar A., *Działalność oświatowa benedyktynek sandomierskich w latach 1616–1865*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2002, ss. 247.
- Teatr w Sandomierzu*, www.szukajwarchiwach.gov.pl/kolekcje/-/kolekcje/29191 [dostęp: 10.07.2024].
- Tokarz W., *Wojna polsko-rosyjska 1830 i 1831*, Miles, Kraków 2021, ss. 656.
- Tomaszewski W., *Między salonem a jarmarkiem: życie muzyczne na prowincji Królestwa Polskiego w latach 1815–1862*, t. 14: *Z dziejów kultury czytelnictwa w Polsce*, Biblioteka Narodowa, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2002, ss. 479.
- Uruski S., Kosiński A.A., Włodarski A., *Rodzina, herbarz szlachty polskiej*, t. 3, Gebethner i Wolff (S. Orgelbranda i Synowie), Warszawa 1906, s. 242.
- Urzędnicy Królestwa Polskiego (1815–1915). Materiały do biogramów. Wpisy z bazy danych*, red. A. Kulecka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019, ss. 3559.
- Zub J., *Działalność budowlana Sióstr Miłosierdzia w sandomierskim Szpitalu Św. Ducha*, „Zeszyty Sandomierskie” 1997, nr 6, s. 21–25.
- Żebrowski Franciszek Salezy*, [w:] *Słownik biograficzny teatru polskiego 1765–1965*, red. Z. Raszewski et al., Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973, s. 861.

ZDZISŁAW ZARZYCKI

DR HAB., UNIwersytet Jagielloński w Krakowie

[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-4013-886X](https://orcid.org/0000-0002-4013-886X)

Kariera lojalnego urzędnika na prowincji Królestwa Polskiego na przykładzie Jana Alojzego Drabikowskiego (1794–1865) w Sandomierzu

Jan Alojzy Drabikowski urodził się w Bieruniu na Śląsku (zabór pruski) w 1794 r. w rodzinie mieszczańskiej wyznania rzymskokatolickiego. Początkowo nosił nazwisko Drabik po ojcu Józefie, ale zmienił w czasach szkolnych na bardziej polsko brzmiące i szlacheckie. Po ukończeniu nauki w pruskim gimnazjum cysterskim w Rudach [Wielkich] w 1811 r. rozpoczął trwającą ponad 45 lat służbę cywilną w aparacie administracji szczebla lokalnego w Królestwie Polskim. Zdał wymagane egzaminy na urzędnika administracyjnego służby cywilnej klasy II (1823) i klasy III (1826).

Karierę urzędniczą zaczął jako honorowy (bezpłatny) aplikant przysięgły przy sądzie pokoju powiatu olkuskiego (1812–1815). Przez trzy kolejne lata był etatowym kancelistą w Olkuszu (1815–1819), a później kancelistą w Sądzie Policji Poprawczej w Jędrzejowie i Chęcinach (1819–1823). Następnie przeniósł się na stanowisko urzędnicze adiunkta dozoru miasta obwodu w Opatowie (1823–1831). Po upadku powstania listopadowego przez 11 lat (od 1 października 1831 r. do jesieni 1842 r.) był komisarzem obwodu sandomierskiego, a następnie (po reorganizacji administracji) przez prawie 15 lat był naczelnikiem powiatu sandomierskiego (od jesieni 1842 r. do 20 czerwca 1857 r.).

Przełożeni mieli o Drabikowskim wyjątkowo pozytywną opinię. Za swoją lojalną, wiernopoddańczą służbę urzędniczą (cywilną) od władz carskich otrzymał liczne nagrody pieniężne, wyróżnienia i ordery (Świętego Stanisława IV klasy w 1832 r.; Świętej Anny III klasy w 1834 r. i Świętego Włodzimierza IV klasy w 1842 r.), nobilitowano go za służbę

urzędniczą (1841), pozwolono mu kupić od prywatnego właściciela szlachecki folwark we wsi Trzykosy koło Koprzywnicy w 1847 r., a najbardziej cenioną formą nagrody było nadanie mu w 1853 r. herbu Trzy Kosy, który sam sobie ułożył od posiadanych już dóbr szlacheckich. Pod koniec kariery urzędniczej tytułowano go radcą stanu (1854), a na emeryturę urzędniczą przechodził już jako radca dworu (z prawem do munduru), czyli dosłużył się aż piątej klasy w hierarchii urzędniczej. Emeryturę urzędniczą spędził w swoim folwarku w Trzykosach w otoczeniu rodziny; zajął się też budową młyna wodnego i działalnością społeczną. Zmarł w Radomiu wiosną 1865 r. w wieku 71 lat.

Słowa kluczowe: Jan Alojzy Drabikowski, dozorca obwodu, obwód sandomierski, komisarz obwodu sandomierskiego, powiat sandomierski, naczelnik powiatu sandomierskiego, urzędnicy w Królestwie Polskim, szlachta urzędnicza w Królestwie Polskim

ZDZISŁAW ZARZYCKI

PHD, DSC, JAGIELLONIAN UNIVERSITY IN KRAKÓW

[HTTPS://ORCID.ORG/0000-0002-4013-886X](https://orcid.org/0000-0002-4013-886X)

The career of a loyal official in the provinces of the Kingdom of Poland on the example of Jan Alojzy Drabikowski (1794–1865) in Sandomierz

Jan Alojzy Drabikowski was born in Bieruń, a small town in Silesia (the Prussian Partition) in 1794 into a bourgeois Roman Catholic family. Initially, he had the surname Drabik like his father Józef, but during his school years he changed it to a more Polish sounding and noble one. After graduating from the Prussian Cistercian gymnasium in Rudy Wielkie (in Silesia) in 1811, at the age of 18, he began civil service at the local level of the administrative apparatus in the Kingdom of Poland, which continued for over 45 years. He passed the required examinations for civil service administrative officials of Class 2 (1823) and Class 3 (1826).

He started his clerical career as an honorary (unpaid) sworn trainee at the Olkusz County Peace Court (1812–1815). For the following three years he was a full-time clerk in Olkusz (1815–1819), and later, a clerk in the Court of Correctional Police in Jędrzejów and Chęciny (1819–1823). He then moved to a clerical position of Assistant of the Supervisor of the District Town in Opatów (1823–1831). After the fall of the November Uprising, he was Commissioner of the Sandomierz District for 11 years (from 1 October 1831 to 1842), and then, after the reorganisation of the administration, was Governor of the Sandomierz District for about 15 years (from 1842 to 20 June 1857).

Drabikowski's superiors had an exceptionally high opinion of him. For his (civil) loyal and subservient clerical service as an official, he received from the tsarist authorities numerous monetary awards, distinctions and orders (St Stanislaus, 4th class, in 1829; St Anne, 3rd class, in 1834 and St Vladimir, 4th class, in 1842). He was given nobility for clerical service (1841), he was allowed to buy a farm in the village of Trzykosy (near Koprzywnica) in 1847, and in 1853 the tsar of Russia granted him the title of nobility and the Three Scythes coat of arms. At the end of his clerical career, he was titled State Councillor (1854), and retired as a court councillor, i.e. reached as many as five classes

in the clerical hierarchy. He spent the period of his civil servant's retirement on a farm in the village of Trzykosy in the company of his family. He died in Radom in the spring of 1865 at the age of 71.

Keywords: Jan Alojzy Drabikowski, district supervisor, Sandomierz district, commissioner of the Sandomierz district, Sandomierz County, governor of Sandomierz County, officials in the Kingdom of Poland, official nobility in the Kingdom of Poland

